

اهمیت ماه ذی الحجه

پیامبر(ص) فرمود: «عبادت و کار نیک در هیچ ایامی به اندازه این ایام (ده روز اول ماه ذی الحجه) فضیلت ندارد.»

علاوه بر ده روز اول که به ایام معلومات نامیده شده است، برای برخی روزهای ویژه این ماه نام‌های خاصی در قرآن و روایات به کار رفته است، از جمله روز ترویبه

برای روز هشتم، روز عَرَفَه و روز مشهود برای روز نهم، عید قربان یا اَضْحی یا روز نَحْر برای روز دهم، ایام معدودات (مصدق آیه ۲۰۳ سوره بقره) و ایام تشریق و ایام مینا برای روزهای یازدهم تا سیزدهم، روز قَر (روز استقرار حُجَّاج در مینا) برای روز یازدهم، روز نَفَر و نَفَر اول برای روز دوازدهم و روز نَفَر ثانی و صَدْر و حَصْبَه برای روز سیزدهم.

نماز دهه اول ذی حجه

از شب اول ماه تا شب عید قربان، هر شب میان نماز مغرب و عشا این دو رکعت نماز را بخواند که باعث شریک شدن در ثواب اعمال حاجیان این ایام است: در هر رکعت سوره حمد و سوره قل هو الله را می‌خوانی، پس از آن آیه ۱۴۲ سوره اعراف خوانده می‌شود: **وَاعِدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَّمْنَاهَا بِعَشْرِ فَنَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَ قَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ أَخْلِفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَ لَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ .**

این ماه، آخرین ماه در تقویم هجری قمری و از ماه‌های شریف و برجسته سال است. از آن جا که مناسک حج در آن انجام می‌شود ذی‌الحجه نام گرفته‌است. این ماه جزو ماه‌های حرام (ذی‌القعدة، ذی‌الحجه، محرم و رجب) است که احترام خاصی دارند و جنگ در آنها به دلیل برخی آیات مانند ۲۱۷ سوره بقره، حرام است. ذی‌الحجه از ماه‌های حج (شوال، ذی‌القعدة و ذی‌الحجه) نیز به شمار می‌رود. ماه‌های حج، ماه‌های بجا آوردن حج هستند. در آیه کریمه «الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ» حج در ماه‌های معینی است.» به این ماه‌ها اشاره شده است.

دهه نخست این ماه از ایام معروف سال و روزهای ویژه حج و زیارت خانه خدا است. عید قربان، عید غدیر، ماجرای مباحله و بسیاری از رویدادها و مناسبت‌های مهم دینی و مذهبی در این ماه قرار گرفته‌اند.

در بعضی از روایات آمده است، شب‌های دهگانه‌ای که قرآن در سوره «وَالْفَجْرِ وَ لَيَالٍ عَشْرٍ» به آن سوگند یاد کرده، شب‌های دهه اول این ماه است. خداوند در سوره حج آیه ۲۸ ضمن بیان فریضه حج، سخن از «ایام مَعْلُومَات» گفته است که مؤمنان باید در آن به یاد خدا باشند. یکی از تفسیرهای معروف «ایام مَعْلُومَات» در روایات، ده روز اول ماه ذی‌الحجه است. که نشان دهنده عظمت روزها و شب‌های این دهه دارد.

از دیگر وقایع مهم این ماه

- ۱- ازدواج حضرت علی علیه السلام با حضرت فاطمه زهرا (۲ ق)
- ۲- جایگزینی امام علی (ع) به جای ابوبکر در تبلیغ سوره براءت (۹ق)
- ۳- ورود پیامبر (ص) به مکه در سفر حجّه الوداع (۱۰ق)
- ۴- غزوه سویق (۲ق)
- ۵- شهادت امام باقر(ع) به دستور هشام بن عبدالملک (۱۱۴ق)
- ۶- بردن امام کاظم(ع) به زندان بصره (۱۷۹ق)
- ۷- روز ترویبه
- ۸- توطئه ترور امام حسین(ع) و حرکت امام حسین (ع) از مکه به عراق (۶۰ق)
- ۹- روز عرفه
- ۱۰- روز سد ابواب (۲ق)
- ۱۱- عید قربان
- ۱۲- بخشیدن فدک به حضرت زهرا (س) (۷ق)
- ۱۳- ولادت امام هادی (ع) (۲۱۲ق)
- ۱۴- نزول آیه تبلیغ و واقعه غدیر و معرفی امام علی (ع) به جانشینی پیامبر (ص) (۱۰ق)
- ۱۵- مباحله پیامبر (ص) با مسیحیان نجران (۹/۱۰ق)
- ۱۶- خاتم‌بخشی امام علی(ع) در رکوع نماز (۹/۱۰ق)
- ۱۷- نزول آیه مباحله و آیه تطهیر بر پیامبر(ص) (۹/۱۰ق)
- ۱۸- نزول سوره هل ائی در شان امام علی (ع) و همسر و دو فرزندش
- ۱۹- واقعه حره؛ هجوم سپاهیان یزید بن معاویه به مردم مدینه (۳ق)

پیش از اسلام، اهالی مکه به واسطه آنکه خود را اهل حرم و برگزیده می‌دانستند، برخی اعمال، از جمله وقوف در عرفات را انجام نمی‌دادند. بنابر برخی روایات در مجامع حدیثی اهل سنت، پیامبر(ص) در حج‌گزاری قبل از اسلام نیز وقوف در عرفات را انجام می‌داده است.

بنابر روایتی که از پیامبر اسلام نقل شده، خداوند در غروب روز عرفه در برابر ملائکه به کسانی که در عرفات وقوف کرده‌اند، مباحات می‌کند و همه گناهان آنها را می‌بخشد. اقامت و وقوف حج‌گزار در عرفات، مایهٔ بخشوده شدن گناهان دانسته شده است؛ بنابر روایتی از پیامبر اکرم(ص)، گناهی وجود دارند که تنها در عرفات بخشیده می‌شوند. بر اساس روایتی از امام صادق(ع)، گناهکارترین شخص کسی است که از عرفات بازگردد و گمان کند بخشیده نشده است.

عرفات همچنین در روایات مربوط به دحو الارض، در کنار کعبه و سرزمین منا، از مکان‌هایی است که زمین از آن گسترش یافته است. امام حسین(ع)، دعای عرفه را در حالی بر زبان جاری کرد که از چادر خود در سرزمین عرفات بیرون رفت و در حاشیه چپ کوه عرفات، یعنی جبل الرحمه قرار گرفت. در مجامع روایی اعمال مخصوصی برای این روز ذکر شده است.

روز عرفه

عرفات، با فریضه حج پیوند دارد و از اماکن مقدس اسلامی است. وقوف در عرفات، از ارکان حج تمتع است و حج بدون آن ادا نمی‌شود؛ بر این اساس، حج‌گزاران باید در روز ۹ ذی‌الحجه، از ظهر شرعی تا مغرب شرعی در صحرای عرفات اقامت کنند.

عید قربان

کشتار حجاج ایرانی در مکه (۱۴۰۷ق/۱۱ مرداد ۱۳۶۶ش)

حج خونین کشتار حجاج در شهر مکه توسط نیروهای عربستان، در ایام حج تمتع سال ۱۳۶۶ش در مراسم برائت از مشرکان است. بر اساس بیانیه وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران، در این واقعه، ۳۲۵ ایرانی که بیشتر آنها زن بودند، کشته شدند. این رخداد، عکس العمل شدید مقامات ایرانی از جمله امام خمینی را در پی داشت و منجر به قطع رابطه سیاسی دو کشور و توقف اعزام حجاج شد.

بازتاب این کشتار

کشته شدن حجاج ایرانی توسط پلیس عربستان سعودی، واکنش شدید امام خمینی، رهبر انقلاب اسلامی ایران را در پی داشت. وی این واقعه را موجب شکسته شدن دل پیامبر اسلام دانست. همچنین در سخنرانی خود اشاره کرد:

«اگر ما از مسئله قدس بگذریم، اگر ما از صدام بگذریم، اگر ما از همه کسانی که به ما بدی کردند بگذریم، نمی‌توانیم (از) مسئله حجاج بگذریم. مسئله حجاج یک باب دیگری است.»

در اعتراض به کشتار حجاج ایرانی، سفارت عربستان در تهران مورد حمله قرار گرفت و یک مأمور آن کشته شد. پس از این حادثه، روابط ایران و عربستان و اعزام حاجیان ایرانی به مدت چهار سال قطع شد.

عید قربان یا عید الأضحی از عیدهای بزرگ مسلمانان در دهم ذی‌حجه. بنابر روایات اسلامی، در این روز خدا به ابراهیم خلیل فرمان داد تا فرزندش اسماعیل را قربانی کند. او اسماعیل را به قربانگاه برد ولی جبرئیل همراه با «قوچی» نازل شد و ابراهیم آن را به جای اسماعیل قربانی کرد. سنت قربانی در روز عید قربان در سرزمین منا به یاد آن رخداد است. مسلمانانی که برای حج، به زیارت خانه خدا می‌روند، طبق شروطی وظیفه دارند در منا قربانی کنند.

عبادت در شب و روز عید قربان بسیار سفارش شده و احیای شب عید قربان به دعا، نماز و نیایش فضیلت فراوانی دارد. در روز عید قربان اعمالی مانند غسل، نماز عید قربان، قربانی کردن، زیارت امام حسین(ع) و خواندن دعای ندبه، مستحب است. بر اساس منابع دینی روزه گرفتن در عید قربان مانند عید فطر حرام است.

عید قربان در کشورهای اسلامی، تعطیل رسمی است و مسلمانان در این روز جشن می‌گیرند.

ناتمام ماندن حج امام حسین علیه السلام

در این باره به دیدگاه فقها اشاره می‌کنیم: از دیدگاه فقهی، این سخن مشهور که امام حسین (علیه‌السلام) حج خود را نیمه‌تمام گذاشت، سخن نادرست است؛ زیرا امام (علیه‌السلام) در روز هشتم ذی‌الحجه (یوم ترویبه) از مکه خارج شد؛ در حالی که اعمال حج که با احرام در مکه و وقوف در عرفات شروع می‌شود، از شب نهم ذی‌الحجه آغاز می‌شود؛ بنابراین امام (علیه‌السلام) اصولاً وارد اعمال حج نشده بود تا آن را نیمه‌تمام گذارد. ایشان در هنگام ورود به مکه، عمره مفرده انجام داد. البته مشهور است در برخی کتابها مانند الارشاد شیخ مفید آمده که حضرت، حج خود را تبدیل به عمره کرد و طواف و سعی انجام داد و از احرام بیرون آمد؛ به دلیل اینکه قادر نبود حج خود را تمام نماید که این نظر بعید است. روایتی نیز از امام صادق (علیه‌السلام) ذکر شده است که فرمود: قد اعتمر الحسین بن علی (علیه‌السلام) فی ذی الحجه ثم راح یوم الترویبه الی العراق و الاناس یروحون الی منی و لا یاس باعمره فی ذی الحجه لمن لا یرید الحج؛

امام حسین (علیه‌السلام) در ماه ذی‌الحجه عمره انجام داد و سپس در روز ترویبه (هشتم) به سوی عراق حرکت کرد و کسی که نمی‌خواهد حج انجام دهد، می‌تواند عمره انجام دهد که می‌توان دلایل این خروج را به‌طور خلاصه چنین ذکر نمود: ۱. خطر جانی؛ ۲. شکسته نشدن حرمت بیت الله الحرام. ایشان به عبدالله بن زبیر فرمود: به خداوند سوگند! اگر یک وجب خارج از مکه کشته شوم، برای من دو ست داشتنی‌تر است تا آن که به اندازه یک وجب در داخل مکه کشته شوم. به خداوند سوگند! اگر من به لانه‌ای از لانه جانوران پناه برم، مرا از آن بیرون خواهند کشید تا آنچه را از من می‌خواهند، به دست آورند.

فاجعه منا

فاجعه منا، مرگبارترین حادثه در حج تمتع که ۲ مهر ۱۳۹۴ ش، (۱۰ ذی‌الحجه ۱۴۳۶ ق/ ۲۴ سپتامبر ۲۰۱۵) روی داد و به کشته و مفقود شدن بیش از هفت هزار تن از حاجیان انجامید. زائرانی از ۳۹ کشور جهان در این حادثه کشته، مفقود یا زخمی شدند. مقامات دولت عربستان پس از حدود سه هفته از حادثه، تعداد رسمی جان‌باختگان را ۷۴۷۷ نفر اعلام کردند.

بسته شدن گذرگاه شماره ۲۰۴ و ازدحام جمعیت، دلیل اصلی وقوع این حادثه اعلام شد. بر اساس آخرین آمار منتشر شده، شمار زائران کشته و زخمی جمهوری اسلامی ایران، از همه کشورهای دیگر بیشتر است.

آیت الله سید علی خامنه‌ای رهبر جمهوری اسلامی ایران، در اولین واکنش‌ها به فاجعه منا، با اعلام سه روز عزای عمومی، مدیریت غلط و اقدامات ناشایسته دولت عربستان سعودی را عامل این فاجعه دانست.